

BRANKÓ BELGRÁDBAN

(Szemlvény Bránkó Radicsevic regényes életrajzából)

Még nyár van, augusztus vége, de aranyos himporával már az ősz vont: be az egész tájat: Zimony és a Pancsovai Rét környékét. A parton a fűzfák fejüket mélyen a folyó fölé hajtották és sekélyes csendes vizében nézegették magukat. A folyók csak a nyár végén ilyen csendesek és áttetszően tiszták, amikor vizüket csupán a forrásokból és a folyócskákból kapják, nem pedig az árterület iszapos üledékeiből és tócsáiból. Az ég alacsonyan a víz fölé ereszkedett, azt a látszatot kelteve, mintha ez a Duna és a Száva által körül-fogott óriási terület kisebb és keskenyebb volna, mint amilyen a valóságban.

A folyópartról kilátás nyílt Belgrádra. Ott a Kalemegdán sárgult a vár repedéseiben nőtt cserjék arányában. A bástyákon az őrtornyok és a lőrések szegletei a leáldozó nap fényétől megvilágítva piroslottak. A Kalemegdán alatt egy magas minaret, két pravoszláv templom tornya és alacsony tetők füzere szunyókált. A fejtetőre állított tornyok és a minaret a víz sodra által meg-megszakítva remegtek a csendes augusztusvégi esti víztükörben. A szűk utcákból kihömpölygött az est szürke tömege és beleszövődött a Száva vizébe. A Dunán pedig a város alatt ibolyaszínű ködfátyol lebegett.

Egy vastag, öreg, borzas és görbe fűzfa, és a Száva belgrádi partján lévő alacsony töltés között vesszőből és sárból összerótt kunyhócska húzódott meg. A folyópart közvetlen közelében, lábával szinte a vizet érintve, a felfordított kis halászbárkában egy ifjú ült. Az öltözéke nem mindennapi volt. Erős, nyúlánk testéhez fehér ing tapadt és sötétpiros szövetből készült ujjast viselt. Szerbiai nadrágot hordott, a lábán bocskor volt, fején pedig magas piros fez, hosszú bojtjal. Kezében hosszúszerű füstölgő pipát tartott. Hullámos barna haja a majdnem áttetsző fülek mögött a nyakába omlott s hajtincsei a széles homlokot kereztezve a szemöldökére hullottak. Sűrű szemöldök árnyékolta mély szemüregét, melyből élénk nagy szem ragyogott.

A fiatalember időnként felemelkedett, egyet-kettőt lépett, a bárkára támaszkodva lábujjhegyre állt s úgy kémlelte a látóhatárt. Köröskörül minden csendes. Csak a mély medrében hömpölygő folyó csobogása hallatszott. A Száva morajlott csendesen és ringatózzott békésen.

— Csak nem jönnek... — suttogetta az ifjú mintegy önmagának s megint visszaült a bárkára. Ekkor mintha hangokat hallott volna. A füzes sűrűjén haladva valaki közeledett. Most már a lépteket is kivehette s valami fojtott beszélgetést. Végül világossá vált a szavak értelme is:

— Itt vagyunk. Már vár a vendéged. Amott van a kunyhónál, a völgyhajlásban.

Az ifjú, aki a bárkán ült, örvendezve fordult arrafelé. A lejtőn, a völgyhajlás fölött széttárt karokkal csontos, alacsony fiatalember állt városias, amolyan „németes” ruhában: poros, szürke nyári öltözetben, fezzel a fején.

A két fiatal találkozását egy őszhajú öregember szemlélte. Az öreg borostás volt, hosszú, dohánytól megsárgult ősz bajuszával. Bő török bugyogót viselt, a lábán facipő volt, a fején kopott, lapos fez. Rövid cseréppipáját a viláért sem vette volna ki a szájából. Járásából, hajlott testtartásából és egész külsejéből látszott, hogy hozzátartozik ehhez a környékhez, ehhez a tájhoz, a Szávához és a fűzesekhez, a kunyhó előtt kikötött halászcsonakhoz. Az öreg még egy kis ideg állt és elnézte, hogy a fiatalok kitárt karokkal sietnek egymás ölelésére. Aztán korához képest váratlanul könnyű szökelessel leereszkedett a meredeken.

— Kenyeres! ...

— Édes testvérem!

Az ifjak megölelték és megcsókolták egymást.

Az öreg a kunyhóban matatva kipillantott a résen és odaszólt nekik:

— Hm, igen, régen nem láttátok egymást. De jobb lenne, ha minél előbb eltűnnétek innen. Gyerünk, kedveseim, gyerünk, vezesd el ezt a harkályt, járjatok szerencsével. Ki látott már ilyet! Se vége, se hossza az ölekezésnek, mintha csak, isten bocsá', lány meg legény volnátok.

— Sietnünk kell!

— Vezess, én majd megyek utánad. Hová megyünk?

— Szereztem két lovat. Nem ismered Novákovics Mirkót? Igazi jóbarát és hazafi. Náluk fogsz meghálni. A szőlőjükben nincs seki. Az övéi itt nyaraltak ugyan, de már visszamentek Belgrádba. Mirkó reggel eljön érted és téged is elvezet oda. Gyalogszerrel könnyebben juthattok át a városkapun, nem lesz olyan feltűnő. Te ugyan mindenkinek szemet szúrnál. No, de se baj, majdcsak találunk a számodra megfelelő ruhát.

— A két ló közül melyik a szelídebb? Nem lovagoltam valami sokat. — Az ifjú vendég felmérte a lovakat, mintha meg tudná ítélni, melyiken lesz kellemesebb és biztonságosabb lovaglás.

A házigazda elnevette magát és megnyugtatta vendégét, hogy a lovak békések. Űri lovak, a tanácsos házából. Azok egy kissé megijedtek a fiatalember piros ujjasától és a hosszú bojtól, a feztől, de talán a nadrágtól és a bocskortól is. Furcsán festett mindez a fiatalemberen. Látszott, hogy külön erre az alkalomra öltözött így; hogy se nem paraszt, se nem kereskedő, nem is szerbiai, nem is belgrádi, éppen csak így öltözött, úgy, mint az öreg halász szavai szerint a harkály.

Szelíden ügetve jutottak el a lovak a két fiatalemberrel a szőlőig. A vendég kezdetben félt egy kicsit, de hamarosan felbátorodott, annyira, hogy most már nem csak hallgatta útitársa szavait, hanem kérdezett és felelt is.

— Hogy jöttél át! Ugye, Szima-apó ember a talpán, mi, koma?

— Alal tem vera, ez ember — mondta a vendég és örült, hogy maga is „szerbiai” tájszóval beszél. Zimonyba hozta a levelet. Talált számomra egy kalyibát is, ahol meghúztam magam, amikor reggel Zimonyból elindultam. Amikor átértünk a szerbiai oldalra, örömkönnyek árasztottak el. Hát egy kissé kellemetlen volt. Az öregember néz rám, látja, hogy sírok, mindjárt így szólt:

„Szent föld ez. Hajolj le és csókoddal illesd. A szerb rabnép szerb földje.”

— Hát Szerbia nem szabad, Szimó-apó? — kértem tőle.

— Micsoda szabad, te legény! Hát a török pasák és vajdák helyébe nem jöttek szerb kenézek és bégek? Gondolj csak arra, aki most Belgrádban tanúzik, — eb kölyke az, nem Karagyorgyéé. Mint a csirkének, kitekerné ennek a nyakát, csak élne és tudná, hogy ez mit csinál, mint nyög a nép alatta.

— Szimó-apó a maga hetven évével sok mindent látott és hallott. Ősidőktől halászok voltak az övéi. Emlékszik Aganlijára és Kucsuk-Alijára is. Karagyorgyeval és Milenkó Petroviccsal harcolt együtt. A Misáron jatagánt kapott a vékonyába.

— Kérdi tőlem Szimó-apó — folytatta a vendég —, megérkeztek-e a szerb önkéntesek.

— Mondom, megérkeztek. — Csatároznak a törökkel? — kérdezősködik tovább. — Nem a törökkel harcolunk, apó, mondon neki.

— Ne sózd te az én eszemet. Minden ellenség törökebb a töröknél. Hullik a nép, hullik a pórnép, itt is, ott is. A kenézek meg basáskodnak és harcsoznak. És mit csinál a császár? Azt nem kérdezitek?

A két fiatalember elgondolkozva hallgatott. A lovak lépésben haladtak, porfelhőt verve föl maguk után a keskeny, kanyargó úton.

— Igen, a nép szenved... De hol van ennek az útnak vége? — sóhajtott a vendég. — Hogyan, miképpen foghatod fel mindezt és mint vehetsz gátat annak ami rossz? Hogy mutathatod meg a helyes utat? Reng a föld a csatalovak és az ágyúk súlya alatt.

— Verekszik a szerb a magyar ellen, a császár meg jót nevet a markába.

— Holnap találkozol barátainkkal. Megmondod...

— Szimó-apó megróvóan kérdezte tőlem, mért nem vagyok a csatában. Én meg szégyenlem magam; nem tudok, mit felelni neki.

A lovak maguktól megálltak. Egy széles bejárat elé érkeztek, amely puszpánggal és futószőlővel volt beültetve. A venyigék karókra támaszkodva kapaszkodtak a magasba és az út fölött összeölelkezve, mintegy diadalívet alkottak. A szőlőskert előtt állottak. Köröskörül nagy, rendezett szőlőültetvény terült el. Egyik végét sűrű, öreg gyümölcsös takarta el előlük. A gyümölcsös mögött rét volt, azon túl pedig, a fák lombjain keresztül emeletes kertiház fehérlett. Ez volt az úri nyárilak, — Novákovics tanácsosé.

A lódobogásra elősietett a szolga, Nikodije. Falusiasan öltözött, hímzett ujjast viselt, és gazdagon díszített fegyvert az övében. A házigazda már az úton elmagyarázta vendégének, hogy Nikodije milyen hűséges szolga. Az öreg Novákovics irodája előtt harminc esztendő telt, s amikor megöregedett, a szenátor a szőlőt bízta rá, hogy az előkelőbbnek lássék Nikodijével, az övével és a fegyverrel. Minthogy a szőlőben legtöbbet Mirkó tartózkodott, barátai is itt gyülekeztek. Nikodije az ő odaadását a tanácsnokról átvitte annak fiára, Mirkóra.

Nikodije tapsolt és egy fiatal legényke, akinek a haja rég nem látott olót és fésűt, hajadonfővel, rettenetesen rongyos és foltos, piros, török katonanadrágban, átvette a lovakat.

— Nikodije, mint ahogy tudod is, az ifiúr vendéget küld neked. A vendég itt tölti az éjszakát, holnap pedig a fiatalúr eljön érte. A vendéget rád-bírom. — Majd tréfásan hozzátette: A haja szála se görbüljön!

— A haja szála sem, nagy uram — mondta Nikodije ünnepélyesen és meghajolt.

Jován üdvözölte a vendéget és elment a Belgrád felé vezető úton.

A vendég hosszan atána nézett, mialatt az öreg Nikodije gyanakodva, a szeme sarkából figyelte a fiatalembert, megnézegetve a ruháját, a fejét, a haját, egész külsejét. Alaposan megszemlélte az idegent, majd pedig elégedetlenül intett a fejével. Aztán alázatoskodva elmosolyodott és szólt:

— Ifjú uram, tisztelje meg házunkat: Tessék befáradni.

A vendég megmosolyogta az öreg virágos beszédét és követte a házba. Éjjeli szállása a környék legszebb helyén volt. Egy gyümölcsös közepén emelkedett, kisebb dombon, a domb előtt tisztás. Az alkonyati homályban, lent, a Száva fénylett. A folyó olyan közel volt, hogy úgy tűnt, mintha valaki erőteljesen mormolna az ablak alatt.

Nikodije mosdóvízzel szolgált és átnyújtotta a törülközőt. Aztán rámutatott a sarokban, a földön elhelyezett párnákra:

— Uram, ne vegye rossz néven, az én gazdánál régimódisan élünk.

A fiatalember beszédbe akart elegyedni az öreggel, de igyekezete nem sok eredménnyel járt. Nikodije magabazárkózott. A vendég a ház urairól kérdezősködött, az öreg Novákovicsról, a fiatal Mirkórol, ki milyen, de feleletet csak gyéren kapott. Amikor pedig megkérdezte, hogy járnak-e át önkéntesek a Szerémségbe és Bánátba, az öreg szinte megnémult és egy szó nem sok, annyit sem szólt.

— Hát valami robajlást hallanak-e néha odaátról? Ott ágyúk dörögnek — mondta a fiatalember inkább magának. A nyárilak erkélyén állt, mely a folyó felé nézett az éjszakába.

Nikodije szolgálatkészten várakozott az ifjú mögött. Amikor a vendég megismételte a kérdést, szívére tett kézzel szerénykedve meghajolt:

— Nem kenyerem nekem a politika. Fényességés nagyurunk, a kenéz, tudja mit kell tenni.

A vendég az erkély falától egy pillanatra sem mozdulva töltötte el a hosszú éji órákat. Mire egészen besötétedett és megszűnt az emberek és az állatok neszezése, a csönd rettenetes lett. A Száva egyhangú mormolása felerosódott ugyan, de kiegyenlítődtött és azonos lett a csenddel, melybe egyszerre valami halvány zengés, tompa dübörgés érkezett a távolból. Az ifjú fölugrott és feszülten figyelt, hallgatódzott. A levegőnek ez a súlyos megmozdulása messziről jött. Az éjszakai csendbe a Száva vize hozta el. Ezek mindenesetre ágyúk voltak. Az is lehet, hogy itt a közelben szóltak, valahol Dél-Bánátban. Az ifjú izgatottan figyelte és szívének görcsös vonaglásával kísérte a levegő minden rezdülését, mely egy távoli harc néma titkát hordozta magában. Közben a vajdasági síkság felől pirosodni kezdett az ég alja; az éjszakában forró, vörösés fény aradt szét, mely tüzes ködfelhőként vibrált s egyre terjedt.

— Gyujtogatják a falvakat — suttogta a fiatalember kétségbeesetten, tekintetét a messzeségbe szegezve.

Az éjszakában, sebesen vágató paripa dobogása hallatszott. A szőlőskert előtt megállapodott. A vendég, gondolataiból még fel sem ocsúdva hallotta, ahogy Nikodije a szőlőskert bejáratánál atyai szavakkal fedd valakit:

— Ó, ó, drága nagyuram, mért így éjnek idején, nagyuram! Hát legalább világítsak neked; hogy a Nikodije világítson neked.

— Nem, hagyj, — mondta egy ismeretlen hang, aztán fojtottan dünyögött és szitkozódott, de a szavakat a vendég nem vehette ki.

Az épület falépcsőjén lépések hallatszottak. Valaki erőteljesen kopog. Az ajtó kinyílt. A fáklya, amit Nikodije a feje fölött tartott, egy hosszú, sötétbajuszú és szép, puhaszakállú fiatal arcot világított meg.

— Bocsáss meg — szólt izgalommal a hangjában —, én Novákovics Mirkó vagyok. Te meg Bránkó vagy! Ó, testvér, Bránkó, engedd meg, hogy megöleljelek! — Meglendült és erősen magához szorította a Bránkót, megcsókolta és sokáig nem engedte el.

— Bránkó, Radicsevic Bránkó — suttogta elragadtatással.

Odaszökkent Nikodijéhez és kikapva kezéből a fáklyát, Bránkó fejéhez emelte.

— Igen, igen, Bránkó, úgy ahogy elképzelttem.

Bránkó megörült Novákovicsnak, de csodálkozott, hogy most itt látja, hiszen a találkozózt reggelre beszélték meg. Mirkó azt felelte, hogy készülődjön, mert azonnal indulniok kell. Az éjszaka folyamán ugyanis Belgrádban a kenéz rendőrsége letartóztatott néhány kiemelkedő főiskolai hallgatót. Biztosan Mirkót is keresik. Ide is betoppánhatnak. Mirkó azért jött, hogy Bránkót elvezesse Belgrádba, hogy így túl legyen a veszélyen. Bránkónak át kellett öltöznie, mert ebben a „költői” ruhában mindenképpen magára vonná a figyelmet.

Azonnal kapott egy hosszú, fekete köpenyeget és kissé nyugtalanul, de az izgalmasnak ígérkező éjszakai utazással elégedetten, ugyanazon a lovon, amelyik tegnap ide hozta, fűgén lovagolt házigazdája gyors lova után. A harmadik lovon, mögöttük jött az öreg Nikodije.

Már nagyban virradt, amikor kiérve a szőlőből, megpillantották a várfalakat és nagy messze, a pirkadatban a hatalmas városkapu körvonalait. Egy kisebb csalitosban az ifjak leszálltak és a lovakat átadták Nikodijének.

Bementek a kapun a már éledő városba. A polgárok mentek a piacokra és vásárterekre, a katonák pedig most érkeztek vissza az éjjeli őrsegről. A hepehupás köves úton szőlővel megrakott szekerek dőcögtek.

Közvetlenül a városkapu alatt helyes kis kávéház húzódott meg: látszólag igénytelenül és a háttérben, ugyanaz, aminek a helyén, később az „Angol királynő” épült. „Vendéglő a Dunavovichhoz”, volt a neve. A kávé már dolgoztatott, az egyik sarokban pedig, amit a régi csaplárszék és sötét eltakart, a nem kívánatos tekintetek elől elrejtve, néhány ember üldögélt.

Bránkó felismerte köztük tegnapesti házigazdáját, Ilics Jóvót, aztán Milánovicset, régi egyetemista ismerősét Bécsből. Novákovics Mirkó pedig bemutatatta neki Jánkovics Milovánt, legújabb házigazdáját.

A főiskolások nehéz helyzetben voltak. Bár boldogok, hogy Bránkót körükben láthatják, se idejük, se lehetőségük, hogy imádott poétájukban kedvükre gyönyörködhessenek. Bránkó rendkívül víg és boldog volt, mert barátokra talált, de a helyzet titokzatossága és veszélyessége is izgatta.

— Minden rendben van — nevetett nagy, fehér fogaival és még inkább gyönyörű, lányos szemével. — Igaz, azt mondjátok, öt barátunk már az árisztomban van. Én meg itt bujkálok és ijedezek. Hej. Jóvó, mi van veled? Nem lesz Bránkónak semmi baja, ha egy kicsit a kenézi dutyi priccén is elhempereg!

Jóvó, kezében fityók pálinkát tartva, magorva képet vágott:

— Örülök, hogy jókedved van, de sajnáljuk, hogy mindez éppen most történik, amikor téged kellene illendően fogadnunk és megvendégelnünk. A felszabadult Belgrádban, ime, ilyen a szabadság. Ahelyett, hogy gyönyörköd-nél benne, köpni fogsz rá.

Bránkó magához ölelte két legközelebbi bajtársát és föl akarta vidítani őket:

— Ne gondoljatok a búval!

Aztán odakiáltotta a pincért, úgy a maga módján:

— Pincér, mester! Sört adjál, mester, te lelkemből lelkedzett; sört, hadd igyon Bránkó az ifjú levante.

Amikor a pincér letette a sört, a bajtársak koccintottak és ittak egymás egészségére. De közben Dunáovics gazduram is bedugta fejét az ajtón és suttozva szólt:

— Tudom, hogy merészek és bátrak vagytok, de úgy szeretném, ha el-tisztulnátok innen... Ez az idegen...

— Ez az idegen nem más, mint Bránkó Rádicsevics — mondta büszkén Novákovics Mirkó.

— Ejha, Bránkó, a szerb költő — mondta Dunánovics megilletődve, és közelebb lépve, megcsókolta Bránkót.

— Bránkó, gyermekem, de mért nem vigyázol? Hát azt akarod, hogy Du-nánovics is veled menjen a kenézi páholyba?

— És mi bajod lenne, ha te is megkóstolnád, hogy szenved az ifjúság a ti szabadságotokért is — mondta Milánovics.

Azokban nem volt mit várni. Milován Jankovics lakása volt a legbizton-ságosabb, mert Milován csak néhány napja érkezett vissza az útról. Alig tudta valaki is, hogy Belgrádban van. Így hát Bránkó tényleg az ő lakásán lehetett meg a legnagyobb biztonságban. Milován a vendéget, Erbez nagy házával átellenben, „Ucsitely-Misó”, a későbbi Grujics Jevrem Uri-utcai házába ve-zette. Bránkónak itt kellett volna töltenie egy éjszakát, arról pedig, hogy mi lesz később, a liceumi diákok döntöttek volna.

Milován, a főbb utcákat elkerülve vezette hazafelé, míg végülis, egy el-hagyott kis közön keresztül eljutottak a lakásra. Homlokáról csorgott a ve-rejték, mert ő cipelte Bránkó könyvekkel telt utazóládáját, melybe az éjjel Bránkó még az ő „szerviján” ruháját is belegyömöszölte. Milován szülei nem tartózkodtak odahaza. Valahol a hátsószágban nyaraltak. Egyedül Miléna, egy apátlan-anyátlan árva, Milován távoli unokahúga volt otthon, aki Milovánék

házában olyan gazdasszony-féle volt, gondját viselte a háztartásnak és őrizte a házat.

Milován, lopva, az udvar felé eső bejáraton vezette be vendégét és törökösen berendezett legényszobájában helyezte el. A szobában kelimékkel, és más finom szőnyegekkel letakart, és párnákkal díszített hosszú szófa volt.

Bránkó új házigazdájának még sok mindent el kellett intéznie, találkoznia kellett a bajtársakkal, akikkel egy és más megbeszélőnivalója akadt. Még az éjjel össze kellett ülnie a liceumi hallgatók tanácsának, már azoknak, akik nincsenek letartóztatva. Milován néhány mondatban elmagyarázta Bránkónak miről van szó:

Néhány héttel ezelőtt, a nyári szünidőt megelőzőleg, a főiskolások elhatározták, hogy nyilvánosan tiltakoznak tanáraik maradisága és a kenézi kormányzók makacs állásfoglalása ellen, amely semmiképpen sem akarja magáévá tenni Vuk reformjait és lemetszeni az újságokból és a könyvekből a kemény és lágy „jer”¹⁾ átkozott „potrohát”. A diákok gyűlést tartottak, amelyen úgy döntöttek, hogy a Főiskola igazgatóságának és a kormányzók mellett működő közoktatásügyi minisztériumnak²⁾ benyújtják határozatukat, mely szerint egy érthetetlen és torz nyelven többé előadást nem hallgatnak, és követelik Vuk helyesírásának azonnali bevezetését. Mind az igazgatóságnak, mind pedig a minisztériumnak átadott előterjesztéshez mellékeltek Bránkó verseinek egy-egy példányát, melyben az „Út” című költeményt mint feltétlenül elolvasandót jelölték meg, minthogy ebből a versből világosan kilátszik, hogy áll a dolog, és az is, hogy ellenségei a népnek mindazok, akik ezt a reformot elvetik.

Ezt a liceumi lázadást a kormányzók köreiben állam- és fejedelemellenesnek nyilvánították. Erről a kérdéstről, személyesen Alekszandar, a kenéz, hosszan tárgyalt az igazság- és közoktatásügyi miniszterrel és Belgrád rendőrfőnökével. Mint az egész reakciós Belgrád, ők is kimondották, hogy ez a lázadás az uralkodócsalád és a nép ellen irányul. Vuk eladta magát, áruló és Obrénovics-párti. Radicsevics Bránkó pedig Mihájló kenéz kéme, fizetett ügynöke.

Néhány tekintélyes ember a kormányzószékből nem tudott megegyezni azzal, hogy ez az akció lázadás volt, és hogy emiatt szigorú intézkedéseket kell tenni. Ezek hajlamosak voltak az egész dolgot egyszerűen diákos kihágásként felfogni, mint annyi mást, amit a liceum diákjai követtek el. Maga Knicsanin tábornok is, aki Ausztriában az önkéntesek hadtestét vezényelte, azon a véleményen volt, hogy jobb ezeket a fiatalembereket besorozni a negyvennyolcas önkéntesek közé, mint becsukni. Néhány heti huzavona után azonban a kenéz álláspontja győzött. És tegnap este óta a rendőrség minden liceumi diákot elfog, még ha legkevesbé is ismert.

— Így áll a helyzet, Bránkó testvér, a veszély most nem csak minket, de téged is fenyeget. Ezért maradj itt mindaddig, míg a dolog el nem simul. A

1) Régi betű.

2) Szerbül: „popečiteljstvo prosvješćenija pri praviteljstvu”.

világ minden kincséért se mutatkozz! Nem kint, még az ablakban sem. Majd meglátjuk, hogy végződik mindez.

Bránkó elgondolkozott. Ő nem úgy jött Belgrádba mint Mihájló kenéz ügynöke, hanem azért jött, hogy a főiskolások előtt ismertesse a vajdasági helyzetet. Ezenkívül, Bránkó már alig várta, hogy Belgrádot lássa, nem mint tiltott gyümölcsöt, a zimonyi partról, hanem hogy megcsokolja megszentelt földjét, hogy szemeivel megsímogassa. Most azonban a dolgok, szemmeláthatóan, rosszra fordultak. Még mielőtt valójában látta volna, Belgrád bosszút esküdött ellene és számúzi...

Bránkó már jóideje magárahagyottan üldögélt, amikor valaki kopogott az ajtón. Gondolataiból fölrezenve, fölugrott, de azonnal eszébe ötlöttek Milován szavai, aki azt mondta, hogy valaki a házból délben majd behozza az ebédet. Ki lesz az, arra most nem emlékezett, de amikor az ajtóban egy fiatal lányt pillantott meg, tálcával a kezében, már eszébe jutott, mit mondott Milován: hogy ez az ő rokona, Milena, a gazdasszony lesz.

Milena lesütött szemekkel bejött, mélyen meghajolt Bránkó előtt, és szemét a földre szegezve, eltakarta tekintetét. Bránkó kedvtelve nézte e gyönyörű teremtés karcsú termetét, fekete haját, mely súlyos fonatokban hullott alá erős, fiatal vállalai mentén.

— Miléna, húgocskám, te vagy az? Milován szólt rólad. Te meg nem jössz. Jaj, húgocskám, kedves, csak tudnád, hogy Bránkó mennyire szomjazik.

Egyszerre vidám és beszédes lett. Szájából, a sötét legénytoll alól, szép, színes szavak törtek elő, amelyek időnként még verssorokra is emlékeztettek.

Miléna sehogysem akart megszólalni. A fejét sem akarta fölemelni. Bránkó könyörgött, az istenre kérte, fenyegetődözött, hogy egy falatot sem ízlel meg, míg a „szép tündér” rá nem tekint. A lány meg, mintegy lázban égve, csak pirult, de végül is rászánta magát, hogy a vendégre nézzen: az erős, fedetlen nyakon gyönyörű szabású férfifej ült, széles homlokkal. Sűrű, sötét haj borult erre a homlokra, haját hátrafésülte, de hosszú volt, hát a válláig ért. Időnként meg-megrázta ezt a buja hajtömeget, mint az oroszlán a sörényét. A homlok alatt a szemei valami különös ragyogással fénylettek. Miléna eddig még sohasem nézett férfiszemekbe nyíltan és merészen, de ilyen szemeket elképzelni sem tudott. Sötét szempillái alatt fürge szembogarának szürkészöld fénye csillogott. Teli ajkával, nagy fehér fogainak gyöngysorával kissé aránytalan szájában szelíden mosolygott a lányra. Fejét, talán szépségének tudatában, hátravetette, úgy hordta. Szeme mindig a magasba tekintett. Nyugodtan beszélt, majdnem halkán, mégis, minden szava, olvasztott ércként ömlött el a lány szívére.

— Ön, uram, Milován barátja...

— Miért mondanád így, húgom? Amikor én téged Milénának szólítalak, akkor...

— Nevelőatyám és anyám arra tanított, hogy így szólítsam vendégeinket és az idegeneket, — mondta a lány csendes szóval, higgadtan.

Bránkó arról beszélt, hogy ez milyen csúnya; hogy neki is Bránkónak kell őt szólítani, annak ellenére is, hogy semmi többet nem tud róla, mint csak

azt, hogy Milovánnal együtt jött be a mellékbejáraton, és azt, hogy míg Milován vissza nem jön, gondoskodnia kell róla és kiszolgáltatnia.

— Milován azt mondta, hogy egész nap nem evett, és meghagyta, hogy minél gyorsabban készítsék valami ennivalót. Én hoztam önnek csirkelevest. Sietségemben nem tudtam más valamit készíteni. Ön megbocsát, uram.

Bránkót ez szórakoztatta és kedves volt számára az a tudat, hogy a lánynak fogalma sincs arról, hogy ő kicsoda, és hogy a lányt már a külseje is szemmel láthatóan megzavarta. Nekilátott hát a levesnek, mert ahogy megkínálták, a lányban való gyönyörködése mellett, erősen megéhezett, és boldog volt, hogy a lány erre emlékeztette. Az étel most az ő kezéből jobb volt és ízletesebb, mint a világ legjobb és legízletesebb étele.

— Felolvassam neked a dalaimat? Akarod?

— A dalokat nem olvassák, hanem énekelik — felelte a lány meggyőződéssel a hangjában.

Bránkó fölnevetett:

— De nekem olyan dalaim vannak, amiket olvasni kell. Akarod hallani őket? — Az utazóládából elővette füzetét és belelapozott.

A szobát betöltötték meleg szavai:

Ó, ti esték, várakozás méze,
Éjszakák ti, ragyogó napjaim,
Ó, ti napok, páros nappal égve,
Hol vagytok most, merre van a kincsem?
Sírja a fű, fülemüle zengje:
Kincsem a föld eltakarja tőle!
Istenem, ó, én kérlek esengve,
Mennyköved, hogy verje által szívem!
Sírnak verme rejti most...

— Nem, ne beszéljen így. Mért beszél ilyen szomorúan, Ön legalább vidám ember!

Bránkó fölsóhajtott, majd elmosolyodott.

— Én magam sem tudom, húgocskám, mért panaszkodik annyit a szívem...
— És ismételten kérte, üljön le mellé és nézzen egyenesen a szemébe, hogy örök időkre emlékezetébe vésse ezeket a lányszemeket, amikhez hasonlókat még sehol sem látott.

A lány elszégyelte magát, nem akart közeledni, hanem kifutott a szobából.

Bránkó és Miléna lassan mégis összebarátkoztak. Bránkó mesélt neki Kárlócáról, Bécsről és a felkelésről Bácskában és Bánátban. Ennek ellenében a lány is beleegyezett, hogy beszéljen Bránkónak élete folyásáról ebben a házban, idegen embereknél, akik bár szülei helyett szülei, mégsem tudják megérteni, milyen nehéz az embernek, ha sehol senkije a világon. Dicsérte Milovánt, és melegen, sok-sok érzéssel a hangjában, Bátyónak nevezte.

Amikor az utcáról, a főbejárat felől zörgetés hallatszott, akkor már alkonyodott. A nap még lemenőben volt, de ott valahol a Kalemegdánon túl a házak mögött, a szerémségi oldalon. Miléna könnyedén felemelkedett és a bátyó kedvelt nevével az ajkán, az ablakhoz ment. Az utcai kapunál azonban,

Milován helyett, egy furcsa, ismeretlen ember állt. Amikor észrevette a lányt, kezével fontoskodva intett, fejével pedig jelezte, hogy nyissák ki az ajtót.

Bránkó is az ablakhoz lépett, amikor látta, hogy a lány arca mint változik és egész lénye ijedséget árul el. Egy kis emberkét látott, polgári ruhában, mely szemmeláthatóan, nem rá volt szabva. Kezében vastag somfabotot tartott, fején pedig kis keménykalap billegett. Amint Bránkót az ablak mögött megpillantotta, botjával fenyegetően intett. Majd ismét a kapura mutatva, követelte, hogy nyissák ki.

Bránkó és Miléna összenéztek.

— Ez a rendőrség embere. Ismerem én ezeket a dögöket. No, ma én is a dutyiban alszom — tréfálkozott mégis Bránkó.

Miléna megijedt, de csakhamar összeszedte magát. Előbb csodálkozott, hogy Bránkó milyen nyugodtan mondja mindezt. Mikor Bránkó közölte vele, hogy nem fél, mert semmi rosszat nem cselekedett, megnyugodott. Bránkó kérésére Miléna elment és kizárta a kaput.

Az emberke berohant, mint az eszeveszett és Bránkót állandóan szemmel tartva, szerteszaglászott a házban. Látva, hogy a többi szobában nincs senki, megállt Bránkó előtt és megpederve vékony, erélytelen bajuszát, sarkait gálánosan összeütötte. Megemelve kalapját, mélyen meghajolt.

— Raticsevics úr? A Szerp kenészség kormányának határozata értelmében, Belgrád területéről ezennel kitiltatik. Azonnal végrehajtandó és ez ellen nincs apelláta. Tessék, itt van írásbafoglalva is. — És nagy, Bránkónak anynyira ellenszenves, ószláv betűkkel, kemény és lágy „jer”-ekkel, meg a többi, a régi helyesírásban otthonos „fúrókkal” teleírt papírost dugott az orra alá. Annak fejébe szökkent a vér, kitépte a kis ember kezéből és bele sem pillantva, ezer darabra szaggatta. No, de az emberke, bizony nem jött zavarba.

— Én a parancsot végrehajtani méltóztattam. Kérem, méltóztassék követni. A tilalom azonnal érvénybe lép.

— Szóval, nem megyünk az áristomba. A kenéz páholyába. Hanem botom a batyumba, magam a csónakba — fuldokolta Bránkó elkeseredett kacagással.

— Éles elmére valló megjegyzéseit méltóztassék megtartani magának. A kenézi méltóságot ne szennyezze be szájával. Mert érheti még nagyobb baj is...

— Jó, de hogy lehet engem kitoloncolni, mikor maga még azt sem tudja, én vagyok-e Radicsevics Bránkó.

— A kormányzék előtt igen jól ismert az a tény, hogy Radicsevics Aleksza úr éppen így fest, mint méltóságod. Tessék követni, nehogy brachiumot legyek kénytelen igénybevenni.

Bránkó nevetett, így hát Miléna is megnyugodott. Úgy tűnt neki, hogy Bránkó nem szenved és talán mindez nem is olyan rettenetes. Csak amikor Bránkó izgatottan közelebb lépett, érezte meg ennek a búcsúvételnek a különlegességét, és azt, hogy a fiatal, szép ember a veszély útjára lépett.

— Üdvözöld Milóvánt és a többieket. Miléna, kedves húgom! — mondta megindultan és elengedte a kezét ennek a kedves lénynek, akit utoljára látott.

— Jánkovics úrnak üdvözetem és a viszontlátásra — kiáltotta az emberke és ostobán elnevette magát.

Amikor a rendőr kikísérte Bránkót, az első hárs mögül egyenruhás pandúr szegődött a nyomukba, a sarkon túl pedig tisztés távolból, fölfegyverzett gárdista követte őket. Az emberke szorosán Bránkó oldalán haladt és mindenfélét összefecsegett. Bránkó nem is hallgatta. A belgrádi utcákat nézegette, amiket eddig még sohasem látott. Szerette volna megkérdezni, melyiket hogy hívják, és hogy merre vannak Belgrád történelmi nevezetességei. Az a sejtélem ébredt benne, hogy utoljára látja Belgrádot. Kísérőjét azonban nem kérdezhetette, az egész biztosan nem tud neki feleletet adni. Amellett túlságosan ellenszenves volt.

Amikor leérték a Szávára, Bránkót beültették egy katonai csónakba, az emberke meghajtotta magát és udváriasan kalapot emelt a „Raticsevics úrnak”. A csónakot fegyveres pandúr hajtotta, aki valamilyen papírokat vett át és szóltanul nekieredt az örvénynek. Egész idő alatt hallgatott és merev tekintettel csak a vizet bámulva, evezett. A csónakot a zimonyi kikötő felé irányította.

Bránkó megfordult. Belátta, hogy nincs segítség. A legszegyenteljesebb módon kidobták Belgrádból. Barátai még csak nem is tudják, mi történt vele.

— Haj, te áldott föld, ki talpnyalókat és szolgálakat szülsz — sóhajtott a félhangosan, Belgrád tetőrengetege és a Kalemegdán bástyái felé mégegyszer visszafordulva. Szavaira a pandúr fölpillantott, majd gyorsan leszegte a fejét. Neki nem volt szabad szót váltania a száműzöttel, amíg azt a zimonyi határőrségnek a kenézi minisztériumtól kiadott útlevéllel együtt át nem adja.

Bránkó szavakat keresgélt magában, hogy vessé kovácsolja. Nem vigyázott, hogy verse durva, bárdolatlan, talán nem is szép, csak egy vágya volt: szívének egész fájalmát kiönteni.

Bástyáit Belgrádnak, csókkal simogatta,
Majd leszállt a nap, könnyeit hullatva.
A Duna hátán, csónak siklik éppen,
Egy árva legény ül a közepében.
Szíve szakadva, hátra-hátra fordul,
Ahonnan, ime, kiverték őt orvul,
Szemében könnyes szomorúság csillan,
Hallgat, csak hallgat, bánata se illan,
Mondhatlan bánat vert szívében fészket...

Aztán fölrezzent gondolataiból. Megrázta fejét, haja szertehullott. Az „Ut”-at idézte, majdnem hangosan.

A csónak közben megérkezett a zimonyi oldalra. A pandúr, kezét a sapkája széléhez emelve, lesütött szemmel, bocsánatkérően mondta:

— Megbocsásson, a kötelesség!...

Bránkó, ügyet sem vetve rá, odalépett a várnáz előtt álldogáló ellenőr-höz és szólt félreérthetetlenül:

— Radicsevics Bránkó vagyok, szerb költő. Belgrádban letartóztatott és átadott ide. Kérem dugjon áristomba a nép bizottsága Zimonyban is. Ha már a kenézi Belgrád letartóztatott, megteheti ezt a népi forradalmi Zimony is...

(Kéziratból fordította: b. j.)

BOGDÁN CSIPLICS